Kierrätysteollisuutta edustavan Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP ry:n lausunto ympäristövaliokunnalle ympäristövahinkorahastoa koskevasta hallituksen esityksestä HE 183/2022 vp

Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP ry edustaa kierrätysteollisuutta. Toimialan yritykset tarjoavat käytännön ratkaisuja materiaalien kierrättämiseen ja kiertotalouden vauhdittamiseen. YTP:n jäsenet ovat hiilineutraalin kiertotalouden edelläkävijöitä erityisesti kierrätyksen, jätehuollon, purkamisen, teknologian sekä koulutuksen ja konsultoinnin toimialoilla.

Pääviesti:

Jätteiden ja jätevesien käsittelyssä toimivat yritykset sekä kaatopaikat maksaisivat yli 30 % uuteen ympäristövahinkorahastoon vuosittain kertyvistä varoista. Osuus on täysin epäsuhtainen yhtä lailla alan kokoon kuin alalla sattuneisiin vahinkoihin nähden. Tämän vuoksi yrityksen maksamalle kokonaismaksulle tulee asettaa katto. Kohtuusperiaatteen mukaista olisi säätää yrityksen korkein maksama kokonaismaksu korkeimman maksuluokan tasolle 30 000 euroon.

1. Yrityskohtainen maksukatto tasaisi eri toimialojen ja yritysten välisiä eroja

Maksut nousisivat merkittävästi kierrätysteollisuuden isoilla toimijoilla. Vinoutuma maksuvastuussa syntyy, koska rahaston maksuvelvollisuus on ympäristölupakohtainen. Jätteiden käsittelyä tehdään tyypillisesti lähellä jätteen syntypaikkaa, minkä vuoksi sama toimija käsittelee jätteitä useassa toimipaikassa. Jokainen toimipiste vaatii oman ympäristöluvan.

Esitys ei perustele riittävästi sitä, miksi toiminnanharjoittajilla, jotka käsittelevät toisten toimialojen synnyttämiä jätteitä, on suurempi maksuvastuu kuin toiminnanharjoittajilla, jotka tuottavat jätteitä.[1]

[1] Eduskunnan ympäristövaliokunta on ottanut epäsuorasti kantaa jätettä synnyttävän ja sitä käsittelevän toiminnon tasapuoliseen kohteluun vakuussääntelyn kehittämistä koskevassa mietinnössään (YmVM 1/2022 vp HE 243/2021 vp): ”Vakuudella turvataan jätehuoltotoimien hoitaminen muun muassa sellaisissa maksukyvyttömyystilanteissa, joissa alueella varastoitavat suuret jätemäärät sekä käsittelytavaltaan ja kustannuksiltaan merkittävät jäte-erät rasittaisivat muutoin valtion talousarviota.” Mietinnössä tuodaan esiin, että kohtelun tulee olla samanlaista riippumatta siitä, onko kyse ammattimaisesta jätteenkäsittelystä vai ”esimerkiksi metsäteollisuudessa ja kaivosteollisuudessa tapahtuva jätteiden käsittely mukaan lukien jätteen varastointi”.

Jotta lakiesitys olisi hyväksyttävämpi ja kohtelisi tasapuolisesti erilaisia yrityksiä ja eri toimialoja, ehdotamme lakiin lisättäväksi yrityskohtaisen maksukaton, jota yksittäisen yrityksen vuosittainen maksu ei voisi ylittää.

Lakiesityksen 6 §:ää (Vuosittainen ympäristövahinkomaksuvelvollisuus ja maksun suuruus) tulisi täydentää seuraavasti:

[4 mom]: Jos ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttava toiminta sijoittuu useampaan kuin yhteen liitteessä 1 tarkoitettuun maksuluokkaan, vuosittainen ympäristövahinkomaksu on suoritettava suurinta maksua vastaavan maksuluokan mukaisesti. Jos samalla toiminnanharjoittajalla on usea erilliseksi katsottava ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttava toiminta, ympäristövahinkomaksu on maksettava kustakin toiminnasta erikseen *kuitenkin siten, ettei yksittäisen yrityksen vuosittainen ympäristövahinkomaksu yhteenlaskettuna ylittäisi maksuluokan 1 vuosimaksua [30 000 euroa].*

Perustelut:

- Maksukatto koskisi tasapuolisesti kaikkia toimialoja, eikä vain jätteen käsittelyä ja poistaisi järjestelmän vinoumat ylisuurista maksuista
- Yrityksen maksukatto ei kasvattaisi muiden maksuvastuullisten maksuja.
- Maksuvastuu voi edelleen perustua ympäristöluvanvaraisen toiminnan harjoittamiseen ja ympäristölupiin.
- Maksukatto asettuisi 30 000 euroon vuodessa, eli ylimmän maksuluokan tasolle.
- Maksukatto vähentäisi tällöin rahaston vuosikertymää noin 250 000 eurolla vuodessa.
    - Rahastoon kertyisi 3,5 miljoonan euron sijasta siis 3,25 miljoonaa euroa. Arvio perustuu osittain viime keväänä julkaistuun arvioon. Maksut ovat kuitenkin tämän jälkeen nousseet eikä maksuperusteita ole riittävästi avattu, joten tarkkaa arvioita esityksen pohjalta ei pysty tekemään.

2. Esityksen puutteita

2.1 Tarkkoja maksuvastuita ei pysty esityksen pohjalta laskemaan

Lakiesityksen perusajatuksena on, etteivät yritysten kustannukset kokonaisuudessaan kasva nykyisestä. Esityksen mukaan ”Osalle maksuvelvollisista ympäristövahinkorahastojärjestelmään siirtymisestä seuraisi maksujen pieneneminen, osalle niiden kasvaminen. Erityisesti suurten yritysten maksurasite kevenisi.” Malli ei kuitenkaan huomioi yrityksen liikevaihtoa tai kokoa. Jälkimmäinen väite ei siis pidä paikkansa. Ainakin jätteen käsittelyn osalta maksuvastuut rahaston myötä nousisivat.

Suurimpien jätteiden käsittelyä harjoittavien yritysten kohdalla siirryttäisiin vakuutusmatemaattiseen riskinarviointiin perustuvista noin 10 000 euron vuosittaisista vakuutusmaksuista yli 100 000 euron vuosimaksuihin. Syynä tähän on muun muassa se, että

maksut olisivat ympäristölupakohtaisia. Jätteenkäsittely kannattaa sijoittaa usein lähelle jätteen syntypaikkaa. Lupien määrä ei korreloi toiminnan laajuuden tai ympäristöriskin kanssa.

Lakiesityksessä mainitaan, että yksittäinen suurin maksu on 106 200 euroa. Luku ei kuitenkaan pidä paikkaansa, koska maksuluokkien maksuja on muutettu lausuntokierroksen jälkeen. Muutettujen maksuluokkien vaikutus olisi tullut arvioida tarkemmin. Suurin yksittäinen maksu on ilmeisesti asettumassa noin 140 000 euroon, mikä viittaa siihen, että myös muut suurimmat maksut ovat voineet nousta. Tarkkaa maksuvastuuta ei lakiesityksen perusteella voi arvioida.

2.2 Maksuvastuut eivät tue kiertotalouteen siirtymistä

Jätteen käsittelyä ei voida jättää toteuttamatta. Esitys ei huomioi sitä, että jätteiden käsittelyllä pyritään vähentämään haitallisia ympäristövaikutuksia. Mitä parempi laatu tai suurempi arvo kierrätysmateriaalille saadaan (ns. upcycling) sen parempi. Kokonaisuutena tarkasteltuna jätteen käsittelyn vaikutukset, etenkin silloin, kun jäte hyödynnetään, ovat ympäristön näkökulmasta myönteiset. Esitys ei tällaisena edistä uusia kiertotalouden innovaatioita vaan on esimerkki lineaarisen talouden pohjalta tehdystä regulaatiosta.

2.3 Aiheuttaja maksaa -periaate ei esityksessä toteudu

Esitetyllä mallilla hyväksyttäisiin käytännössä se, että vastuulliset toimijat tukevat vastuuttomien yrityksen toimintaan kattamalla näiden aiheuttamat kustannukset jälkikäteen. Ympäristövahingon aiheuttanut yritys on saattanut saada jo toimintansa aikana epäreilua kilpailuetua ympäristösäännösten kiertämisestä tai esimerkiksi tarvittavien turvamekanismien ja investointien tekemättä jättämisestä. Rahasto esitetyillä maksuvastuilla ei ole aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaista.

2.4 Muita huomioita lakiesityksestä

<u>Soveltamisalan tulee olla tarkkarajainen</u>

Rahaston varojen käyttö tulee olla erittäin tarkkarajaista ja suhteutua maksuvastuullisiin. Rahaston varoja ei tule käyttää sellaisten tilanteiden kustannusten kattamiseen, joilla ei ole yhteyttä maksuvelvollisiin. 1 §:n perusteluista tulee poistaa kohta ”…tai siksi, että tätä ei saataisi selvitettyä". Tuntemattomien tahojen aiheuttamat vahingot tulee rajata ulos, koska linkki kollektiivisen aiheuttaja maksaa -periaatteen toteutumiseen on kyseenalainen tuntemattomien aiheuttamien vahinkojen kohdalla. Tuntemattomien vahingot voivat olla myös muiden kuin rahastoon maksuvastuullisten aiheuttamia ja tarkoittaa siten hyvin erilaisia tilanteita, mm. kuntalaisten jäterikoksia tai muiden kuin maksuvastuullisten laittomia kaatopaikkoja.

Omistuspohjaltaan erilaisia yrityksiä tulee kohdella yhdenmukaisesti ja maksuvelvollisuuden pitää ulottua kaikkiin toimintoihin, jotka myyvät palveluja kilpailutilanteessa markkinoilla. Kilpailun tasapuolisuuden näkökulmasta ei ole mahdollista rajata esimerkiksi kuntien yhtiöitä maksuvelvollisuuden ulkopuolelle. Myös ympäristönsuojelulain vakuussääntely kohtelee eri omistuspohjaisia yrityksiä yhdenvertaisesti.

Liikennevälineiden aiheuttamat vahingot tulee rajata ulos korvattavista vahingoista

Yksittäisten liikennevälineiden aiheuttamat vahingot tulee rajata ulos korvattavista vahingoista. Liikennepaikat sen sijaan tulisi säilyttää. Mikäli yksittäisten liikennevälineiden vastuu- ja vakuutussäädöksiin jää katvealueita, ne tulee korjata eikä sen sijaan luoda ympäristövahinkorahastosta toissijaista mallia erilaisiin katvetapauksiin. Tämä heikentäisi luottamusta järjestelmän tarkkarajaisuuteen.

Korvauksille tulee asettaa yläraja

Huomioiden nk. TOVA-tapauksista aiemmin syntyneet kustannukset, tulee yhdestä korvattavasta tapauksesta maksettavan korvauksen määrä rajata korkeintaan 10–15 miljoonaan euroon. Se on perusteltu suhteessa rahaston pääomarajoihin, jotta yksittäinen tapahtuma ei voisi tyhjentää rahastoa.

Rahaston hallinnolliset kustannukset ovat suuret

Hallinnolliset kustannukset ovat suuret rahaston 3,5 miljoonan euron vuosikertymään nähden. Rahaston hallinnon perustamiskustannukset ovat 880 000 euroa ja vuotuiset kustannukset 330 000 euroa. Rahaston hallinnolliset kustannukset ovat suhteettoman suuret sen kokoon nähden.

Lisätiedot: toimitusjohtaja Mia Nores, puh. 044 330 0928, mia.nores@ytpliitto.fi